

трансцендентне. Пізнання цього і є головним завданням філософської науки. Що ж до чуттєвого пізнання, то за його допомогою пізнається лише певна "обличительная тьнь", а не сама таємниця явища, бо, за його словами, "во великом и в малом мырь вещественный вид дает знать о утаенных под ним формах, или вьчных образах" [2, с. 131]. Саме пізнання вічних форм, які він вважає основою доступних відчуттям зовнішніх образів, і становить предмет пізнання.

Для Г.Сковороди символізм набуває універсального значення. Якщо в мистецькому творі центр уваги знаходиться на художньому образі, а критерієм художності є конкретність та емоційність внутрішньої форми, то Г.Сковорода наголос робить на значенні символу. Його філософія стає в певному відношенні розробкою принципів моралістичного тлумачення символів світу, даного у відчуттях, та світу, створеного фантазією. Щодо реального світу, то він є об'єктом науки і практики, які й допомагають виявити в ньому дію законів природи. Моральне значення цих законів, на думку філософа, полягає в усвідомленні того, що видимість не становить сутності речей, а тільки спрямовує людську думку на пізнання їх внутрішнього начала. Але перед філософією стоїть завдання пізнати саму людину в її відношенні до природи (Бога, вічності, мети, смислу тощо). Цей принцип є основою міфології стародавніх слов'ян. Така єдність людини й природи виявляється в світі символів, за допомогою яких людина досягає смислу свого життя і прагне до щастя. Ці символи відіграють важливу роль у культурі давніх слов'ян, знаходять своє місце в християнстві та відображаються у філософії Григорія Сковороди.

Висновок

В.В. Михалевич

ПОНИМАНИЕ СТАРОСЛАВЯНСКОЙ СИМВОЛИКИ В ФИЛОСОФИИ Г.С. СКОВОРОДЫ

В статье рассматривается проблема старославянских символов в философии Г.С.Сковороды. Автор анализирует содержание старославянских символов, их постепенную христианизацию и следующую рационализацию в философии.

V. Myhalevych,

OLD SLAVIC SYMBOLS IN THE G.S. SKOVORODA'S PHILOSOPHY

The problem of the old slavic symbols in G.S. Skovoroda's philosophy is considered. The author analyses the matter of the OLD SLAVIC symbols, their gradual christianization and following rationalization in philosophy.

Стаття надійшла до редакції 27.11.2009.

УДК 128:045

О.В. Живага, аспірант

КУЛЬТУРОЗНАВЧИЙ ЗМІСТ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ УКРАЇНИ

Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України

У статті аналізується стан педагогічної науки і освіти України після проголошення незалежності, визначаються головні завдання, перспективи і проблеми розвитку в XXI столітті, характеризується діяльність установ, які готують педагогічних та науково-педагогічних працівників.

Вступ

Інтеграційні світові тенденції все глибше проникають в усі сфери життєдіяльності людини і суспільства [1, с.275]. Людство ж входить до нової інформаційної цивілізації, в якій головним капіталом є інтелект, професіоналізм та знання. Найпріоритетнішими в XXI столітті стають наука - сфера, що про-

Порівнявши давньослов'янську символіку з символікою Г.С. Сковороди, приходимо до висновку, що філософ користується традиціями закладеними ще в язичеську добу. Значна частина елементів "символічного світу" філософа має давньослов'янське походження. Сковорода оперує як біблійними символами так і традиційними. Отже, для філософа характерний синтез, оскільки, оперуючи біблійними символами, він лишає значне місце язичеським. Таке мудре подання думки Г.Сковородою дозволяє людям сприймати його філософію природно. Цей світ символів виступає, з одного боку, як об'єкт пізнання, бо він є втіленням набутого пізнавального та морально-практичного досвіду, а з другого – як важливий засіб спілкування людини з "вічністю" і джерелом отримання правил життєвої поведінки з тим, щоб пізнати свою справжню природу, знайти в собі ту "Істинну людину", яка в усьому дорівнює сама собі.

Список літератури

1. 250 кращих творів української літератури. Скл. Круглов В.В. – Х.: 1997. – 448 с.
2. Г.Сковорода. Повне зібрання творів / Г.Сковорода. У 2-ох томах. Т.1. Ред. Шинкарук В.І. – К.: Наукова думка, 1972. – 532 с.
3. Дніпрова хвиля. За ред. П.П. Кононенка – К.: Рад. шк., 1990. – 751 с.
4. Энциклопедия символов, знаков, эмблем – М.: ЭКСМО, 2005. – 604 с.
5. Кретов П. Символіка у християнській містиці Г.С. Сковороди: сучасний контекст "Григорій Сковорода. Інтерпретації" / Кретов П. // 3б. наук. праць. – Черкаси: ЧДУ БРАМА, 2003. – 190 с.
6. Словник символів культури України 2-ге видання. За ред. В.П. Коцура, О.І. Потапенка, М.К. Дмитренко. – К.: Міленіум, 2002. – 260 с.
7. Українська Радянська енциклопедія. Т.13. Тех. ред. І.М. Лось– К., 1963. – 564 с.
8. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні / Чижевський Д. – К., 1992. – 47 с.

дує нові знання, й освіта - сфера, що олюднює ці знання і забезпечує індивідуальний розвиток людини. За словами академіка В.Г.Кременя тільки країна, буде спроможна забезпечити пріоритетний розвиток цих сфер, претендувати на гідне місце у світовому співтоваристві, стане конкурентноспроможною" [2].

В останнє десятиріччя минулого століття Україна

вступила в стадію творення свого наукового простору, адже раніше її науковий простір вважався частиною наукового простору СРСР [3, с.5]. Цей процес торкнувся й української педагогічної науки.

З середини 90-х рр. в українській педагогіці відбувається перегляд усталених уявлень, трансформація методологічних засад, пошук нових концепцій. Такі періоди розвитку викликають особливий інтерес істориків науки. Про це свідчать роботи Я.І.Бурлаки, Л.Ц.Ваховського, В.М.Галузинського, В.В.Гомоная, С.У.Гончаренка, Н.М.Гупана, М.Б.Євтуха, Н.П.Калениченко, Б.І.Коротяєва, В.С.Курила, В.С.Лутая, Н.Г.Ничкало, В.Онищенко, Ю.Д.Руденка, О.В.Сухомлинської, М.Д.Ярмаченка та ін., які не тільки поставили питання про необхідність рефлексії української педагогічної науки, але й зробили значний внесок у дослідження окремих аспектів розвитку педагогічної науки. Однак як цілісне, системне утворення, як сума набутих педагогічних знань одночасно вітчизняна педагогічна наука ще не була об'єктом спеціального вивчення.

Аналіз досліджень і публікацій

Ця тема активно досліджується багатьма вченими. Наприклад, О.В.Адаменко висвітлює розвиток педагогічної науки в другій половині ХХ століття, і аналізує педагогічні публікації, дисертації та монографічні видання за вказаний період, головні педагогічні теорії і парадигми та розповідає про відомих педагогів. Роботи В.Г. Кременя присвячені сучасним тенденціям та проблемам розвитку освіти і науки. С.М. Ніколаєнко аналізує наукову діяльність в університетах, зокрема педагогічних, оскільки вона відіграє велику роль у підготовці педагогів нової генерації і сприяє зростанню якісної освіти. Проблеми та перспективи розвитку педагогічної освіти та науки також висвітлювали З.Т.Шарафутдінов, М.І.Пальчук, В.Н.Турченко, В.Молодцова та ін.

Постановка завдання

Метою роботи є аналіз тенденцій розвитку педагогічної освіти і науки, діяльності наукових установ, які займаються підготовкою науково-педагогічних кадрів та визначення головних перспектив, завдань і проблем розвитку педагогічної науки.

Основна частина

В умовах європейської інтеграції перед Україною стоїть першочергове завдання - побудувати систему освіти в контексті вимог і можливостей ХХІ століття, тобто осучаснити й модернізувати усі її ланки [1]. При модернізації національної освіти Україні треба враховувати *інтеграційні процеси в європейській і світовій освіті*. Країни Європи декілька років тому підписали Болонську конвенцію, яка передбачає зближення освітніх систем [2]. Стратегія розвитку освіти в Україні на 2006-2010 роки визначає, що одним із провідних чинників багатовекторного нарощування інноваційного потенціалу освіти є вдосконалення системи підготовки висококваліфікованих педагогічних працівників, урахування апробованого вітчизняного й світового педагогічного досвіду. Це вимагає, щоб Україна, як і кожна держава, створювала необхідні умови - інтелектуальні, економічні, соціальні, політичні, моральні - які б підвищували педагогічну мотивацію і сприяли більш високій оцін-

ці гідності педагога, науковця, інтелектуала [2].

Відомо, що формування української державності та її подальший розвиток, становлення національного відродження, вихід вітчизняної науки і техніки на світовий рівень пов'язані з рівнем педагогічної освіти в державі [4]. Вихідні положення Концептуальних засад розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір ґрунтуються на засадах Конституції України, Національної доктрини розвитку освіти, законів України "Про освіту", "Про дошкільну освіту", "Про загальну середню освіту", "Про професійно-технічну освіту", "Про позашкільну освіту", "Про вищу освіту", Державної програми "Вчитель" та інших нормативних актів.

Результатом педагогічної освіти є формування у майбутнього вчителя професійної культури, яка є системою загальнолюдських ідей, професійно-ціннісних орієнтацій і якостей особистості, універсальних способів пізнання гуманістичних технологій педагогічної діяльності [5, с.4]. Наявність такої культури дозволяє вчителю заглиблюватися у внутрішній світ учня, вивчати і діагностувати рівень розвитку вихованців, відкривати перед ними нові пласти духовного життя людства.

Першочергове значення зараз набуває наукове обґрунтування змісту педагогічної освіти, оновлення змісту педагогічної освіти в зв'язку з досягненнями у розвитку науки, техніки і технологій, забезпечення варіативності навчальних програм і планів, тобто суттєвого відходу від старих стереотипів при плануванні навчального процесу. Сьогодні недопустимим є занижений статус предметів психолого-педагогічного циклу, в результаті чого відбувається фактичне "вилучення" педагогічної направленості в професійній підготовці майбутніх спеціалістів [5, с.5].

Формування інформаційно-технологічного суспільства, докорінні зміни в соціально-економічному, духовному розвитку держави потребують підготовки вчителя нової генерації [6].

Пріоритетним завданням педагогічного персоналу є забезпечення ефективного використання внутрішнього потенціалу навчального закладу, для чого створюються й використовуються необхідні педагогічні та інноваційні технології. Самоосвіта, дистанційне навчання, стажування сприяють становленню креативної індивідуальності і мотивації професійної творчості педагогів.

Зважаючи, що професійний розвиток є невід'ємним від особистісного, зростанню науково-педагогічного рівня й методичної майстерності викладачів сприяє самостійна наукова робота, результатом якої стають методичні рекомендації та напрацювання з впровадження у практику роботи інноваційних педагогічних технологій.

Зараз в Україні існує 29 педагогічних університетів та інститутів, в яких працює потужна армія кандидатів і докторів педагогічних наук. Всього ж науково-педагогічних працівників в них нараховувалося 12 335 [7, с.63]. Але їхня наукова активність невелика. 10% педагогічних університетів, частина кафедр психолого-педагогічного спрямування взагалі участь у дослідницькій роботі беруть номінально. Науковці педагогічних університетів не звертають уваги на такі проблеми суспільства, як сироти при живих ба-

тьках, бездомні діти, жорстокість і насилля в школі, вживання наркотиків, алкоголю. Часто вищий педагогічний навчальний заклад не має виховного впливу навіть на життя свого мікрорайону, не говорячи про місто чи регіон. Тому кожен педагог-вчений, кожен науковець мусить бути носієм наукової педагогічної думки, яка буде спрямована на подолання таких проблем. Оцінюючи ж тематичну спрямованість педагогічних досліджень, можна сказати, що вони залишилися на етапі педагогіки середини ХХ століття, а в світі давно відбулася революція в освіті й навчанні, що базується на використанні потенційних можливостей людського мозку та сучасних інформаційних технологій [7, с.63].

На думку О.В.Глузмана, прогнозування розвитку вищої школи можна зробити за допомогою двох підходів: системно-історичного і екстраполяційного. У відповідності з екстраполяційним підходом, прогнозування базується на відкритті основних напрямів розвитку університетської педагогічної освіти в історичному минулому і перенесенні виявлених закономірностей у майбутнє. За цими підходами у прогнозуванні дозволив виявити основні напрями розвитку університетської педагогічної освіти. На рубежі ХХІ століття професійно-педагогічна підготовка студентів університету буде проходити в умовах функціонування науково-освітніх комплексів "загальноосвітні школи (гімназії) - педучилища (педагогічні коледжі) - університети". Як автономні структури підрозділів університетів будуть виділені педагогічні факультети або педагогічні інститути, діяльність яких буде спрямована на підготовку висококваліфікованих спеціалістів-педагогів. Крім основних принципів вищої школи - демократизації, гуманізації, фундаменталізації, мають утверджуватися такі принципи, як універсалізація, інтелектуалізація, педагогізація, індивідуалізація і диференціація освіти.

У відповідності з другим, цільовим підходом, завдання прогнозування вирішується від майбутнього до теперішнього. У зв'язку з цим перспективні концепції і моделі університетської освіти будуються відносно незалежно від закономірностей, які склалися в минулому та теперішньому. Системний аналіз діяльності випускників університетів і цільовий підхід в прогнозуванні дозволяє говорити про необхідність перспективної підготовки в університетах викладачів різних спеціальностей та профілів. В основу цільової моделі випускників університету - викладачів вузького, широкого та інтегрованого профілів буде покладено єдність ролей (що повинен знати і вміти спеціаліст), психофізіологічних (його задатки і здібності) та особистісних (направленість, соціальні установки і ціннісні орієнтації) характеристик на певний вид педагогічної діяльності та спосіб життя.

Велику роль у становленні та розвитку педагогічної науки стало утворення Академії педагогічних наук, яка була утворена у 1992 році на базі Інституту педагогіки, Інституту психології та Педагогічного музею [8]. Головною метою її діяльності є методологічне, теоретичне і методичне забезпечення розвитку національної системи освіти.

На сьогодні в підпорядкуванні Академії 20 державних установ, серед яких 10 науково-дослідних інститутів, 2 вищі навчальні заклади післядипломної

освіти, 6 науково-практичних центрів, Державна науково-педагогічна бібліотека і Педагогічний музей, в яких працює понад 2300 співробітників. Наукові установи Академії охоплюють практично увесь спектр навчальних і виховних проблем в усій освітній мережі – від дошкільної до післядипломної освіти.

Щорічно членами Академії і науковцями підвідомчих установ досліджується понад 200 тем. За останні п'ять років завершено 264 дослідження. За результатами виконаних науково-дослідних робіт опубліковано 287 монографій, 1030 підручників і навчальних посібників, 350 збірників наукових праць, 1366 методичних посібників і рекомендацій, загалом понад 10 тисяч публікацій.

У наукових установах Академії сьогодні працює 1044 науковці, з них 120 докторів наук і 422 кандидати наук, тобто більше половини наукових працівників академічних установ мають науковий ступінь. Разом з тим турбує інше – продовжується старіння наукових кадрів.

Підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів – одне з головних завдань Академії. Нині аспірантура функціонує в 11 наукових установах, в ній навчається 570 аспірантів з 20 спеціальностей; докторантура існує в дев'яти інститутах за 18 спеціальностями і в ній навчається 52 докторанти. В наукових установах АПН діє 15 спеціалізованих учених рад: шість з правом захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук з 11 наукових спеціальностей; в дев'яти радах відбувається захист кандидатських дисертацій за 19 спеціальностями.

Основними завданнями Академії на сучасному етапі є: опрацювання нової філософії освіти; розробка державних стандартів і системи оцінки якості освіти на різних рівнях; створення теорії цілісного розвитку особистості; опрацювання методології і теорії змісту освіти та процесу навчання в різних типах навчальних закладах; обґрунтування цілей і цінностей національної системи освіти і виховання; створення підручників і навчальних посібників нового покоління; розробка прогресивних технологій педагогічної діяльності; інформатизація та комп'ютеризація навчального процесу; дослідження актуальних проблем загальної, дитячої та педагогічної психології; комплексний аналіз соціальної ситуації психічного та особистісного розвитку дітей і молоді та ін [9].

Оцінку стану наукових, в тому числі педагогічних досліджень, слід робити, в першу чергу, на основі аналізу змісту представлених на загал фундаментальних і прикладних розробок, врахування реальних фінансових, матеріально-технічних і кадрових можливостей, які мають науково-дослідні організації, і лише потім судити про те, що вчені могли б зробити і що зробили для поліпшення стану справ в сері, що вивчається. При такому підході стан справ в педагогічній науці може виявитися цілком задовільним.

Протягом останнього десятиліття кількісні показники розвитку української педагогічної науки досить високі. Її проблемам присвячувалось багато конференцій, семінарів. Виходить велика кількість друкованої продукції: монографій, періодичних журналів, газет, збірників науково-практичних праць і т.п. Можемо також спостерігати таку тенденцію у загальній

кількості аспірантів та докторантів по педагогічним наукам: у 1990р. аспірантів нараховувалося 469 чол., у 1995р. – 991, у 1998р. – 1015, у 1999р. – 1042 [10]. Тобто, бачимо тут їхнє поступове збільшення. Що ж стосується підготовки докторантів, то їхня кількість мала тенденцію до незначного зменшення. Так, у 1995 р. їх нараховувалося 96, у 1998 р. – 89, у 1999 р. – 88 [10]. Судячи за цими цифрами можна говорити про розквіт педагогічних дисциплін. Проте судячи з публікацій і авторефератів захищених дисертацій, можна сказати, що всі чи майже всі педагогічні дослідження націлені на удосконалення різних елементів, деталей традиційної системи освіти, яка, в основному, вже вичерпала можливості суттєвого підвищення своєї ефективності. Роботи ж проривного характеру, засновані на принципово інших, аніж визнані педагогічним співтовариством ідеях, або виявляються "недисертабельними", або залишаються на рівні не востребуваною практикою паперової продукції.

Нажаль, зараз багато авторів сучасних теоретичних розробок частіше всього пропонують вирішувати принципово нові задачі шляхом удосконалення деталей застарілої в своїй основі системи. Є й інші причини слабкості педагогічної науки: відсутність у вчених-педагогів достатньо фінансових і матеріально-технічних ресурсів для експериментів; різке скорочення можливостей творчого спілкування для більшості дослідників через відсутність засобів для відряджень, для організації експериментальних майданчиків, участі в науково-практичних конференціях, семінарах і т.п.

На думку професора з Інституту філософії РАН, доктора філософських наук В.М. Розіна педагогічна наука зараз переживає кризу. Перебудова і реформи, рух педагогів-новаторів, вважає він, створили зовсім нову ситуацію, на яку педагогічна наука і система освіти поки що слабо реагує [11].

Наслідком відсутності ясних альтернатив суспільного розвитку стало те, що "педагоги перестали розуміти, кого і для якого життя вони повинні готувати. Мова, таким чином, йде про глибоку кризу ідеалів і цілей педагогічної освіти" [12, с.36].

Висновки

За кількісними показниками, педагогічна наука зараз розвивається і намагається пристосоватися

до нових вимог, що продиктовані сучасними тенденціями в освіті і науці. Проте педагогічне співтовариство повинно подолати інерцію власного мислення та не продовжувати наукові пошуки і практику в рамках традиційної парадигми. За словами віце-президента РАО В.Борисенкова, зараз педагогічна наука потрібна всім як ніколи [13]. Адже ми можемо побачити як відбувається педагогізація багатьох сфер життя. Всюди потрібні люди, що готують майбутніх спеціалістів. А для цього їм потрібно мати педагогічну підготовку, яку повинна забезпечити педагогічна наука.

Список літератури

1. Пальчук М.І. Підготовка педагогічного персоналу в умовах європейської інтеграції // Теоретичні та методичні засади розвитку педагогічної освіти: педагогічна майстерність, творчість, технології: Зб.наук.праць / За заг. ред. Н.Г. Ничкала. – Харків: НТУ "ХПІ", 2007. – С. 275-279.
2. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні - інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. - К.: Грамота, 2005. - 448 с.
3. Адаменко О.В. Українська педагогічна наука в другій половині ХХ століття. – Луганськ: "Альма-матер", 2005. – 703 с.
4. Розвиток освіти в Україні, 1991 – 1993 рр.: Доп. 44 сесії Міжнародної конференції з питань освіти (жовтень 1994 р.) / Міністерство освіти України; [Підгот.: В.П. Шевченко та ін.; Переклад на англ. Н.В. Бавакіна та ін.]. – К., 1994. – с.21- 22.
5. Шарафутдинов З.Т. Проблемы и перспективы развития высшего педагогического образования в современных условиях. // Педагогическое образование в современном обществе: Материалы межвузовской научно-методической конференции. - Казань: Изд-во Казан. гос. пед. ун-та, 2001. - С.4-6.
6. Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграція в європейський освітній простір // <http://sites.znu.edu.ua/>
7. Ніколаєнко С.М. Наукові дослідження в університетах – визначальний чинник зростання якості освіти. – К.: Прок-Бізнес, 2007. – 176 с.
8. Доповідь президента АПН України В.Г.Кременя "Про діяльність АПН України у 2002-2007 рр." на Загальних звітно-виборчих зборах 15 листопада 2007 р.// <http://www.apsu.org.ua/ua/news/>
9. <http://www.apsu.org.ua/ua/info>
10. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Стат. зб./ Держкомстат. – К., 2000.
11. Турченко В.Н. Расцвет или кризис педагогической науки?/ 24.10.2007// <http://www.portalus.ru/modules/shkola/>.
12. Розин В. Виды научных работ и критерии их оценки // Alma Mater: Вестник высшей школы, 2002 - N 5 - с. 36 - 39
13. Молодцова В. Не раскачивайте дерево — засохнут корни // <http://www.ug.ru/>

О.В. Живага

КУЛЬТУРОВОЕДЧЕСКОЕ СОДЕРЖАНИЕ РАЗВИТИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ НАУКИ УКРАИНЫ

Дан анализ состояния педагогической науки и образования Украины после провозглашения независимости, определяются основные задания, перспективы и проблемы их развития в XXI веке, характеризуется деятельность учреждений, где готовят педагогических и научно-педагогических работников.

O. Zhyvaga

THE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN PEDAGOGICAL SCIENCE: NEW CHALANGES, TASKS AND PROSPECTS

In the article is analysed the state of ukrainian pedagogical science and education after the proclamation of independence of Ukraine and are determined main tasks, prospects and problems of their development in XXI century. It is also characterized here the activity of establishments where pedagogical and scientific-pedagogical workers are prepared.

Стаття надійшла до редакції 11.01.2010.

